

MÝTY MEZOAMERIKY



Lokalita:

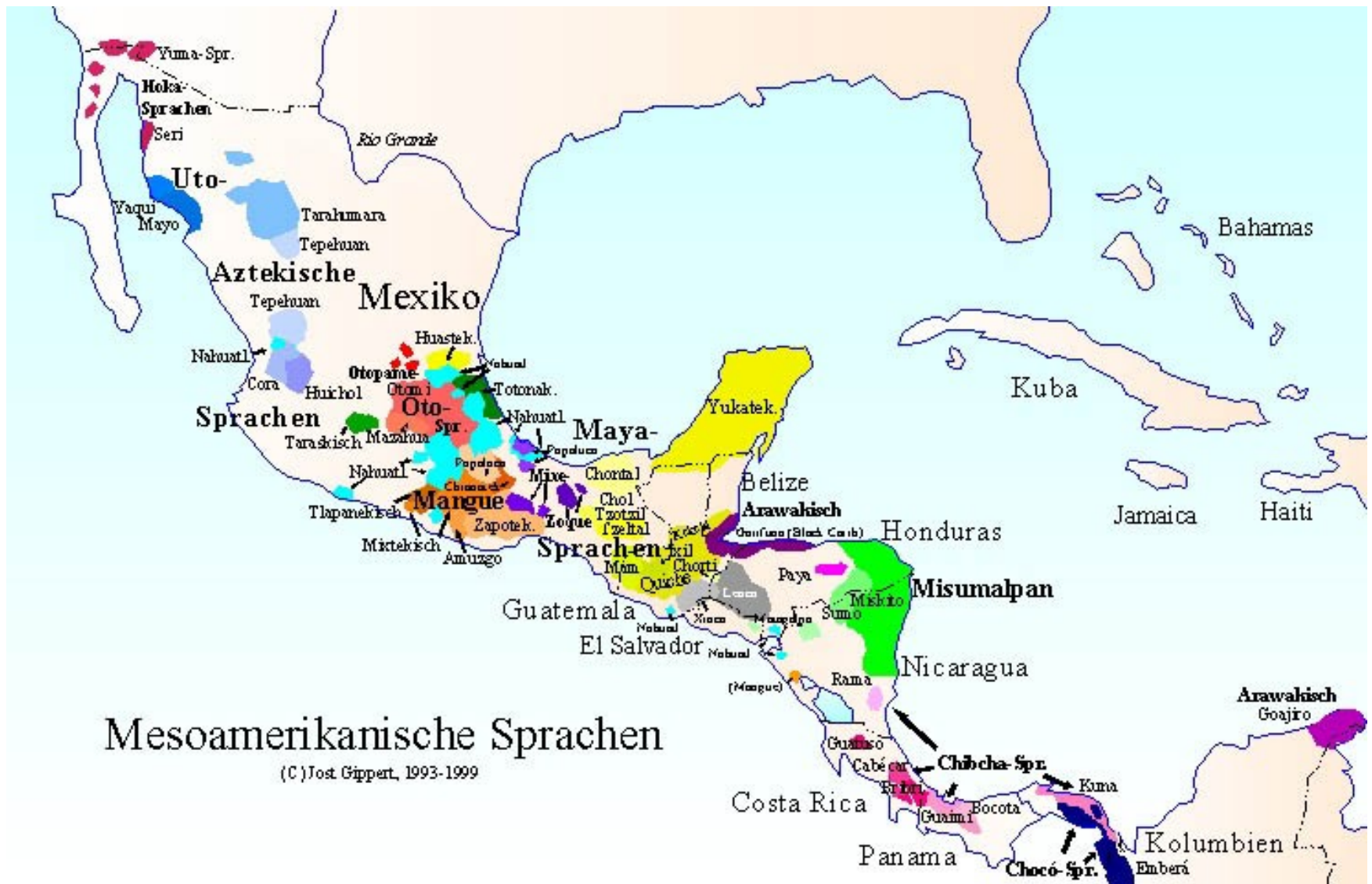
- **Střední Amerika**
 - od jižních mexických hranic až po Panamskou šíji
- **Mezoamerika**
 - pojem užívaný antropology, archeology, etnografy – zahrnuje i jižní a značnou část střední části Mexika
- ačkoli i v Mezoamerice byly kultury žijící kmenovým životem, v jejichž ústředí stál šaman nebo šamani, případně hierarchizovaná skupina kněží (např. **Tzutuhilové**) a obyvatelé žili v jednoduchých zemědělských vesnicích, objevila se tu – v kontrastu k těmto prostým zemědělským kulturám, které existovaly nadále i po pádu nejvýznamnějších městských států – také společenství, jež dospěla úrovně městského typu osídlení, označujeme je jako rozvinuté kultury



Střední Amerika (geograficky)



Mezoamerika (arheologicky a etnologicky)



Mezoamerika a Mexiko – rozložení nativních jazyků v současnosti

- **olmécká kultura** (zdejší nejstarší nám známá) byla patrně tou, která utvořila prvky přejímané a sdílené následujícími rozvinutými kulturami Mezoameriky
- zdejší městské státy vedly mezi sebou četné válečné konflikty, zřizovaly a spravovaly veřejné stavby (chrámové komplexy s pyramidami, chrámy, paláci, observatořemi a hřišti na míčovou hru, silnice, tržiště, ochranné zdi, vodní nádrže atd.), zajišťovaly zemědělské práce (zavlažovací systémy, obhospodařování zemědělské půdy) a jejich náboženský život vycházel z rozsáhlého panteonu božstev a jejich uctívání v podobě veřejných obřadů, přičemž vycházel z propracované mytologie
- s náboženským kultem souviselo i písmo a kalendářní systém vycházející z pozorování a zaznamenávání pohybů nebeských těles, významně se rozvíjela také poezie a vědy (např. **Aztékové, Mayové...**)

- u většiny kmenů Střední a Jižní Ameriky je šaman ústřední osobností kmene
 - v Jižní Americe býval často zároveň i náčelníkem
- místní druh šamanismu je v mnohém podobný sibiřskému: také zdejší kosmogonie člení svět na vrstvy propojené stromem, liánou, lanem či pilířem (axis mundi), šamani mohou létat do horního i spodního světa, při iniciačním rituálu bývá šamanský adept roztrhán na kusy a obnažen až na kostru a následně znovu sestaven, šamani mají pomocné duchy, bývají obvyklé i jejich duchovní sňatky se snoubenkou či snoubencem z říše duchů
- o původní mytologii Mezoameriky toho nevíme příliš, většina dochovaných mýtů jsou kusé – misionáři sice leccos zaznamenali do svých kronik, mnohdy však zkresleně (ve prospěch Evropanů a v neprospěch původních obyvatel)

- navíc postupná christianizace původního obyvatelstva a synkretismus [splývání a převrstvování domorodého a katolického náboženství] vedly k tomu, že domorodá vyprávění starých mýtů měla v dalších generacích málo společného s původními náboženskými představami
- hlavní příčinou zániku znalosti většiny původních mýtů byl fakt, že domorodí šamani a kněží, kteří o mytologii věděli nejvíce, byli vyvražděni mezi prvními, neboť na ně Evropané pohlíželi jako na šířitele ďáblova uctívání (proto mnohé tajili před evropskými mnichy, aby neskončili jako ostatní, kteří s nimi ještě o svém původním náboženství otevřeně mluvili)
- nejzávažnější byla v té souvislosti ztráta původních **kodexů**
 - mnich **Diego da Landa** zničil všechny mayské kodexy na Yucatáně, jeho ničení unikly 4 (i některá zdejší etnika si však vzájemně pálila písemnosti, aby změnila pohled na historii, a **Aztékové** dokonce počátkem 15. stol. spálili téměř všechny své kodexy)

- **zemědělské civilizace** (např. **Olmékové** a **Mayové**) se soustředily na kult bohů deště, vlhkosti, plodnosti a vegetace (a uctívali vodní zvířata jako hady či kajmana), obětovali jim plačící děti, jejichž slzy evokovaly déšť (věřili, že pláč dítěte přivolá životně nezbytný déšť)
- **militantní kmeny** (**Aztékové** či **Toltékové**) uctívali boha Slunce (a orly, kteří ho symbolizovali) a božstva války, obětovali jim válečné zajatce
- panteony těchto etnik jsou komplikované – jednotliví bohové si vzájemně přebírají atributy, leckdy i jména
 - německý antropolog Kirchhoff: „Nechápal jsem aztécké náboženství, dokud jsem si neuvědomil, že **Coatlicue** byla matkou své babičky.“
- základní myšlenkou mezoamerické kosmologie byla představa o nutnosti spolupráce mezi bohy a lidmi:

- bohové dávají lidem světlo, teplo, déšť – a lidé je na oplátku živí lidskou krví a lidskými srdci, jinak by slunce mohlo zeslábnout a jednoho dne nevybojovat svou každodenní bitvu s nepřátelskými podsvětními silami temna
 - **Toltékové** a **Aztékové** přijali zodpovědnost za horlivé udržování chodu světa, vykupované ustavičnými válkami za účelem získávání zajatců coby lidských obětí bohům
- válka byla pro **Aztéky** principem, který jim umožňoval zachovávat svět – jakousi živoucí bohoslužbou, i to byl důvod okázalých válečných oděvů bojovníků dvou elitních složek Orlů a Jaguárů, kteří považovali své válečné výpravy konané pro získání obětí za součást obřadu, válka tedy pro ně byla rituální aktivitou
 - šlo o tzv. **květinové války** (květina byla v Mezoamerice symbolem srdce, ta byla obětována hlavním bohům)

Olmékové:

- nejstarší nám známá civilizace, která začala v Mezoamerice budovat kamenná kultovní střediska
- obřady a rituální úkony, které máme spjatý nejvíce s mayskou kulturou, mají svůj původ už v olmécké kultuře
- vše nasvědčuje tomu, že olmécké náboženství vzniklo z původního šamanismu jeho transformací v centrální kult charakteru městského náboženství, kdy jednotlivá božstva měla (aspoň částečně) zvířecí podobu a celý kult se soustředil kolem **jaguářího božstva**, přičemž z obřadního hlediska byla ústřední plodinou kukuřice
- jaguáří bůh byl jakýmsi prabohem, z něhož později vznikli mezoameričtí **bohové deště** – mayský **Chac** i aztécký **Tlaloc**

- také představa seker jako blesků (hromových atributů boha deště) měla a dodnes má v Mezoamerice značné rozšíření (podobně jako slovanský **Perun** či germánský **Thór**)
- olmécký **Pán úsvitu** (Tlahuizacalpantecuhtli, jehož ztělesněním byla **Jitřenka** – bohyně planety Venuše) každé ráno vynáší slunce na oblohu, kdy je slunce malým dítětem (sluneční dítě), a Pána úsvitu zobrazovali jako mládence
- přírodní šamanská společenství se zachovala u četných potomků původních obyvatel Mezoameriky, kteří zůstali žít podle tradičních zvyklostí až do druhé poloviny 20. století, jako např. guatemalští **Tzutuhilové**, pak i je pohltila konzumní kultura



Mayové:

- nadvláda **Toltéků** na Yucatáně od 9. stol. (a následně **Aztéků**) narušila původní náboženské přesvědčení Mayů natolik, že je dnes složité rozlišit mezi původními a vnucenými rysy
- **5. března 1519** se na pobřeží Yucatánu [poloostrov osídlený Mayi, JV dnešního Mexika] vylodili z podivných plavidel „bílé bohové“ – byl to **Hernán Cortés** (1485–1547) se svou vojenskou posádkou, kteří následně vyhladili aztéckou říši
- španělský dobyvatel **Pedro de Alvarado** (1485–1541) se roku **1524** vylodil se svými žoldnéry na pobřeží dnešní Guatemaly, kde v té době přežívalo už jen několik mayských království reprezentujících dávnou moc a slávu „mayské říše“, mezi nimiž bylo nejmocnější **Quiché** (střední Guatemala) se svým vládcem jménem **Tecún Umán** (1500–1524), jenž postavil proti dobyvatelům mohutné vojsko (údajně přes 200.000 členů), ani

přes početní převahu se jim však nepodařilo zahnat, natož porazit moderně vyzbrojený a vycvičený hlouček conquistadorů

- kromě 4 dochovaných mayských kodexů se dochovalo také několik rukopisů zaznamenaných sice v mayštině, nicméně zapsaných latinkou (viz např. *Popol Vuh*)
 - původní kodexy jsou nazývány podle měst, v nichž jsou dnes uchovávány, obsahují popis kalendářních záležitostí, zemědělských cyklů, astronomických úkazů i některé mytické příběhy a rituální úkony
 - *Drážďanský kodex, Pařížský kodex, Madridský kodex, Codex Grolier*
 - dochované kodexy jsou dostupné on-line, kvalitně naskenované na následujícím odkazu:
<http://www.famsi.org/mayawriting/codices/index.html>



Drážďanský kodex (ukázka 4 listů)

Popol Vuh (maysky „Kniha rad“):

- záznam několika mýtů mayského kmene **Quiché**
- byl v **16. stol.** (v počátku conquisty) zapsán anonymním mayským vzdělavcem latinkou tak, že zapsal výslovnost mayského jazyka quiché
- k dalšímu důležitému počínu došlo až v 18. stol., kdy španělský kněz Francisco Ximénez přeložil tento zápis z mayštiny do španělštiny
- není jednoznačné, zda mohla být výsledná podoba spisu ovlivněna knihou *Genesis* (např. úvodní verše popisují pravodstva a prázdnotu i příkaz k množení stvořených tvorů), ale je to málo pravděpodobné
- kritické vydání bylo pořízeno až roku 1944 německým amerikanistou jménem Schultze-Jean

- *Popol vuh* zaznamenává 3 mytologické okruhy (nejde tedy o epos, nýbrž o sbírku eposů):
- 1. okruh:
 - mýtus o **stvoření 4 světů** (tzv. „sluncí“) včetně jejich obyvatel (lidí i zvířat) a následné ničení těchto jednotlivých světů včetně popisu způsobu, jakým ke kataklyzmatu pokaždé došlo (přírodní živly ovládnuté vždycky některým z panteonu mayských bohů – potopa, ohně, vichry)
- 2. okruh:
 - pojednává o osudech dvou hrdinských dvojčat (**Huanahpú** a **Ixbalanque**), jejichž matkou je podsvětní bytost **Krev** (kterou na svět poslal jejich otec se strýcem), dvojčata v souvislosti s rituální míčovou hrou putují do podsvětí, aby pomstili smrt svého otce a strýce (také dvojčat), a stejně jako oni se kdysi dostali do podsvětí v souvislosti s míčovou hrou, i je na utkání vyzvou vládci podsvětí **Páni smrti** a **Paní smrti** – hrdinským dvojčatům se však nakonec po mnoha útrapách podaří vládce podsvětí přelstít

- 3. okruh:
 - popisuje **stvoření současných lidí** a etnogenezi vládnoucí dynastie Quiché Mayů, přičemž náš nynější svět má být zničen zemětřesením
- tyto mýty tvořící *Popol vuh* byly do doby vniknutí Španělů na Yucatán patrně předávány ústně – pokud byly zaznamenány i písemně na papírových leporelech, pak se tyto písemnosti nedochovaly
- ve **20. stol.** byly objeveny některé **výtvarné artefakty** zobrazující některé pasáže z tohoto „eposu“, např.:
 - **keramická nádoba**, na níž jsou zpodobněny několikrát výjevy z mýtů obsažených v *Popol vuh*
 - **jeskynní nástěnná malba** dvojčat Hunahpua a Ixbalanqua nacházející se v guatemalské jeskyni **Naj Tunich** (jeskyní komplex vypráví o spjatosti podzemních prostor s podsvětím v náboženských představách Mayů), zdejších cca 40 nástěnných maleb je skvěle provedeno, jejich autory mohli být tvůrci kodexů

- příběh hrdinských dvojčat:
 - **Jeden Jedenstřelec** (Hun Hunahpú) měl 2 syny, dvojčata jménem **Jeden Střelec** (Huanahpú) a **Malý Čaroděj** (Ixbalanque), kteří se vypravili do podsvětí najít tohoto svého otce a jeho bratra-dvojče **Jeden Sedmstřelec**, kteří tam kdysi zůstali poté, co podlehli vládcům podsvětí (**Jeden Smrt** a **Sedm Smrt** byli rituálně obětováni na míčovém hřišti), předtím však ještě Jeden Jedenstřelec oplodnil v podsvětí ženu jménem **Krev**, která vyšla na zemi ke **Stařeně** (své nastávající tchýně, matce starších bratrů dvojčat) a tam porodila právě syny od Jeden Jedenstřelec: hrdinská dvojčata, která později přelstila Pány podsvětí a zachránila tak z podsvětí i svého otce a strýce
- kromě několika malovaných scén se v této jeskyni nachází 40 glyfických nápisů, stáří maleb i nápisů je odhadováno do doby **7.–8. stol.**, ač jeskyně složila k rituálním účelům už nejméně o tisíc let dříve



malby v Naj Tunich



malby v Naj Tunich





Popol Vuh – keramika



- olmécké stély č. 2 a č. 25 z lokality **Izapa**, na nichž je výjev s hrdinskými dvojčaty a mytický pták **Vukub Kakixoma**, nás vedou k předpokladu, že mayská mytologie vychází z mnohem starší olmécké kultury (resp. na ni navazuje)





stéla 25 (Izapa)

Panteon mayských bohů:

- podle jmen známe původních mayských bohů jen několik, nicméně jak pokračuje archeologický průzkum (který je na Yucatáně porostlém těžko prostupnými pralesy teprve v počátcích), dozvídáme se stále více (mnohdy známe aspoň aztécké období dalších původních mayských bohů)
- nejvýznamnější bohové byli **čtyřjediní** – např. bůh deště **Chak**
- ostatní bohové byli **podvojní**: každý měl kromě svého pozitivního aspektu i své negativní alterego – např. **bůh Slunce** měl temný aspekt v podobě **jaguára**, ve které procházel během každé noci 9 podsvětními vrstvami (od 19 do 5 hod.), zatímco ve své jasné podobě ve dne stoupal a klesal 13 vrstvami nebes (od 5 do 19 hod.)
- **Itzamná** – bůh Stvořitel všech lidí i věcí, včetně písma a knih, původně patrně nejvyšší dobrotivý bůh Mayů (ve své původní podobě nebyval zobrazován se symboly smrti)

- mohl být zobrazován také jako **nebeský drak** se 2 tvářemi (1. slunce polyká, 2. ho vyvrhuje), mohl personifikovat **Mléčnou dráhu**, ostatně v *Drážďanském kodexu* je zobrazen coby obrovský zemský kajman, sesílající na zem potopu (po boku své manželky **Ixchel**), coby kajman také patrně personifikoval **Strom života**
- později některé z jeho funkcí přebrali jiní bohové, kteří se dostali na vrchol panteonu (např. mayský **Chak**; u **Aztéků** později bůh slunce **Huichilopochtli**)

Itzamná v *Drážďanském kodexu*



- **Kukulkán** (v nahuatlu Toltéků a Aztéků: **Quetzalcoatl**) tj. **Opeřený had**, bůh větru
 - v každém obřadním centru představoval nejvyšší kněz právě Kukulkána



- **Chak** – bůh deště, blesků a bouře (hromovládne a závlahové božstvo)
 - ovlivňoval pomocí deště vodní zdroje a byl patronem zemědělství, zobrazován se zakřiveným nosem (jeho kamenné masky zdobí četné budovy obřadních center na Yucatánu)
 - v domorodém mayském světě jsou obřady jeho kultu udržovány dodnes, byť jsou většinou pokřesťanštěny (někde dokonce splynul s **archandělem Michaelem**)



- **Kinich Ahau** – bůh **Slunce**

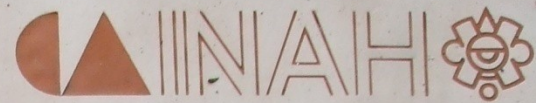
- kult Slunce hrál u Mayů klíčovou úlohu (dominantní byl převážně v klasickém období), na vyprahlém Yucacátnu však inklinovali ke kultu plodnosti, deště a země
- současní **Lacandónci** spojují Slunce s bohem ohně a války (jehož nazývají **K'ak'**), býval zobrazován s velkýma šilhavýma očima, opilovanými zuby, vyplazeným jazykem a zahnutými kančími tesáky, popř. hadím tělem
- za manželku měl Lunu
- ve svém nočním aspektu putoval v podobě jaguára každou noc podsvětím, aby ráno vyšel vítězně na nebesa východní bránou





Sluneční brána v obřadním centru Chicanna (Yucatán)

Estructura II



...o cierra la plaza principal
...nte, el punto cardinal más
...en la cosmovisión maya.
...l lugar donde diariamen-
...el sol, astro muy venerado
...iedad.

...uido sobre una pequeña
...artificial y consta de una
...En su interior hay vestigios
...artos: tres al frente y cinco
...posterior, todos techados
...maya. Los aposentos tie-
...tas para descansar y para
...ste edificio fue la vivienda
...cionario de alta jerarquía.
...nte la habitación central
...ara celebrar ceremonias
...ritual.

...erior y central se hallan
...na crestería. Esta otorga-
...ncia al edificio, pues ahí
...n imágenes de persona-
...es y de algunas deida-

...n de la fachada es una
...ntaciones más comple-
...nservadas de Itzamná.
...ran cara con las fauces
...ino de acceso constitu-
...a cavidad bucal y, sim-
...ndica la introducción a
...e la poderosa deidad.
...de las habitaciones ubi-
...los, se aprecia la repre-
...la vivienda tradicional
...con techos y muros de
...erá.

Le pak'ila ku k'alik le nojoch k'i'iwik ti' u lak'inilo', le tséel maas k'a'ana'an ti' u tuuk'ulil maayao', tumen ku ya'alik ti' ku jóok'ol sáansamal le k'i'ino', jach k'ulinta'an ka'ach úuchij. Meenta'an yóok'ol jump'éeel but'bil lu'um chéen jump'éeel taas yaan ti'. Tu yichilile' yaan káakachil waxak wa oocho u p'éeel mejen ichil najilo'ob: óoxp'éeel tu táan yéetel jo'op'éeel wa siinko tu paachilil, tuláakalo'ob yaan u jo'ol najil p'ulukbál. U yichililo'obe' yaan tu'ux u k'utal yéetel u wenel máak. Le pak'ila' meyajnaj tia'al u kuxtal máak ka'anal u myaatsil. Le chúmuk ichil najo' míi meyajnaj tia'al u beeta'al k'ulintaj. Tu ka'anlil yéetel tu chúmukile' yaan

k'akachil jump'éeel ts'o'okolil jo'ol najil. Léla' ku jats'utskintik le pak'ila', tumen te'elo' yaan ka'ach oochetil k'a'ana'an máako'ob yéetel xan ti' jaytúul k'ujo'ob. U jats'utsil u táanile' ku ma'alob ye'esik u yoochehil Itzamná. Bey jump'éeel nojoch táan ich yéetel u chi' japa'an; u yokolile' u yokolil le chi'o' yéetel ku ye'esik u yokolil tu jobnelil le mu'uk'an k'ujo'. Tu fáanil le ichil najo'obil yaan tu tséelo'obo', ku yila'al u betpajilil le úuchben maaya najo'obo': naj yéetel jo'ol najil yéetel pak'ilo'obil xa'an yéetel che'.

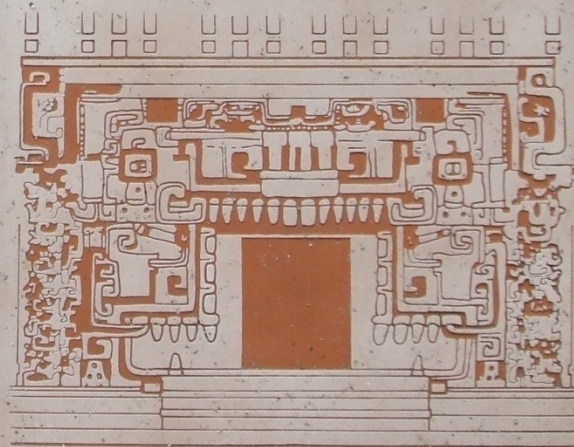
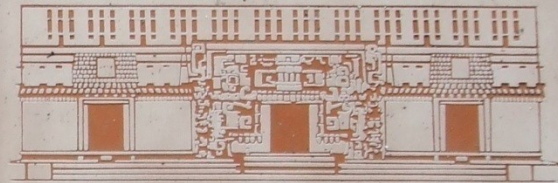
This building closes the principal plaza to the east, the most important cardinal point in the Maya vision of the universe, as it alludes to the place where the sun, which was very much worshipped in ancient times, is reborn daily.

It is built upon a small artificially leveled area and has only one story. Inside there are remains of eight rooms: three to the front and five on the back side, all roofed over with the Maya arch. The rooms have benches for resting and spending the night. This building was the house of an official of the hierarchy. Probably the center room was used for ritual ceremonies.

The remains of a roof comb were found on the upper center part. This gave

grandeur to the building as they modelled images of important personages as well as some gods there.

The decoration of the façade is one of the most complete and best-preserved representations of Itzamná. It resembles a great face with an open mouth; the entrance doorway constitutes entrance into the buccal cavity and symbolically, indicates the introduction to the entrails of the powerful god. On the façade of the rooms located to the sides, one can appreciate the representation of the traditional Maya home: houses with roofs and walls made of palm and wood.



- **Hunab Ku** (v mayském nářečí „*Jeden bůh*“) bůh kukuřice, asi nejvýznamnější bůh Mayů
 - podle některých zdrojů byl jeho synem **Itzamná**, což by ho posouvalo do pozice prvotního stvořitele vesmíru (podobně jako **Brahma** v hinduismu), snad právě on stvořil lidi z kukuřice
 - spojoval v sobě 2 protipóly: zemi a oblohu (proto byl jeho symbolem **pták kvesal** a **had chřestýš**)
 - zobrazován jako krásný mladík s vlasy připomínajícími chmýří kukuřičných klásků, s protáhlou hlavou (75% stravy Mayů tvoří dodnes kukuřice, proto jde o božstvo životně důležité)
 - dříve mu byly během sucha obětovány děti, dokonce i současní **Lacandonci** dodnes věří, že pojídá děti coby obětiny:
 - dodnes se u nich traduje, že do kukuřičných polí na vymýcených plochách hustých pralesů nesmí jít žádné dítě do věku 10 let samotné, protože by si ho kukuřice mohla vzít, což je zvlášť nebezpečné v době, kdy dozrává – jenom když prší, může jít na kukuřičné pole kdokoli bez obav, protože když

kukuřice dostává vláhu, je pokojná a veselá, ale když je sucho a potřebuje vodu, je to nebezpečné zvláště pro děti (pamětníci boha kukuřice v období sucha v polích osobně vídali – požírá děti, protože ty pro něj představují život)

- byl-li bohem kukuřice **Hun Hunahpú**, tak měl snad 2 syny:
Hrdinská dvojčata – 1. byl božstvo denního Slunce nebo planety Venuše, 2. byl božstvo nočního Slunce



čelenka z per kvesala (vládce Moctezuma)

- **Ixchel** (tj. „Paní Duhy“) bohyně měsíce, léčitelství, těhotenství, porodů, tkaní, záplav a povodní
 - měla 2 podoby: krásná mladá žena obnažená do půli pasu (tak jak chodily i mladé mayské ženy) bez pokrývky hlavy coby aspekt bohyně přibývajícího měsíce, často s králíkem v náručí (viz severoamerické mýty o původu králíka z měsíčních skvrn na povrchu měsíce, Mayové ho považovali za **Pána Luny**), a stará babizna coby aspekt bohyně ubývajícího měsíce, která má pokrývku hlavy z hada zapleteného do vlasů, někdy má na končetinách drápy typické pro dravce (snad jaguáry)
 - bývala zobrazena i s tkalcovským stavem (resp. tkalcovským rámem), někdy mohla mít dokonce i vousy
 - někde byla i bohyní země a zabezpečovala plodnost země
 - byly jí zasvěceny svatyně při východním pobřeží Yucatánu (mex. státu Quintana Roo) na mořských ostrovech Cozumel a Isla Mujeres, kam konaly hromadné poutě převážně ženy

- v mýtech se objevují příběhy o konfliktech při soužití slunce a měsíce, které vyústí v zatmění slunce
- při porodu mívaly Mayky její sošku v blízkosti za účelem zdárného průběhu porodu
- v pokřesťanštěných oblastech je ztotožňována s **Pannou Marií**



Lidské oběti bohům:

- i Mayové provozovali lidské oběti – ale nedosáhly takových rozměrů jako v případě **Aztéků**
- např. bohu deště **Chakovi** byly zasvěceny **cenoty** [obřadní studny], údajně žil v cenotu v Chichen Itzá (obývaném nejprve Mayi a později Toltéky, kteří město přestavěli do dnešní podoby), kam mu byly vhazovány oběti – nejen vzácné předměty, ale i lidé včetně dětí:
 - v den oběti přítomný dav čekal od rána až do poledne, zda vhozená lidská oběť náhodou přežije a vyplave na povrch, v takovém případě se k oběti seběhli kněží, vytáhli ji na povrch a vyptávali se na poselství od boha deště – odpovědi takových obětí měly charakter jinotajných věštek týkajících se budoucí úrody a počasí



posvátný cenote v Chichen Itzá (kdysi poutní místo)



cenote poblíž Valladolidu

- Mayové mají několik verzí mýtu o vzniku světa (většinou se uvádí že se jich dochovalo 8), zde je jeden z nich:

O původu země a oblohy:

- za dávných časů, než vznikl svět, pokrývala zemi Mayů samá voda a hned na ní ležela obloha
- v těch dobách ještě nežili lidé, zvěř ani rostliny, existovala jen dvojice moudrých bohů: **Velký otec** a **Velká matka**
- dávní Mayové tvrdili, že tehdy Velký otec miloval Velkou matku a objímal se s ní – on byl **vodní živel** a ona **země pod ním**
- když se jednou Velký otec probudil, řekl:
 - „Velká matko, je třeba zvednout oblohu do výšky, aby na zemi mohl vzniknout život. Voda se musí stáhnout do moře, kam patří, aby vynikly kopce a pohoří.“
- ozvěnou jeho hřmotného hlasu vznikaly drahokamy

- a Velký otec vzal jeden z drahokamů, položil ho doprostřed země a způsobil tím, že se začal probouzet **Duch kukuřice**, který spal pod povrchem země, a ze zemské kůry vyrostl první strom na světě – jeho kmen připomínal sloup a jako sloup podpíral nebeskou klenbu
- tím prvním stromem byla majestátní **Ceiba** s mohutnou korunou – proto byl tento strom pro Maye tak důležitý, že se stal jejich posvátným stromem
 - „A zůstane tím obloha nad zemí dostatečně podepřená?“ obávala se Velká matka
 - „Samozřejmě,“ odpověděl Velký otec a vzal do ruky další čtyři drahokamy
- každý z nich položil do jednoho ze čtyř koutů země: ve východním vyrostl strom Ceiba s červenými květy, v severním Ceiba s bílými, na západě Ceiba s květy modrými a na jihu se žlutými

- pět ohromných stromů Ceiba podpíralo nebeskou klenbu a jejich kořeny pronikly pevně do hloubi země – tak zůstala země navždy oddělena od oblohy
- vody se postupně uklidnily a vlily do moře, řeky začaly protékat mezi kopci a údolími hor, vytvořila se jezera a moře se stáhlo ke svým dnešním břehům



Aztékové:

- přišli do Mexické plošiny ze severu (z území na JZ USA) jako kočovníci, hovořili jazykem **nahuatl** (aztécká kultura je součástí nahuaské kultury)
- na Mexické plošině přejali učení **Mayů** a **Toltéků**
- hlavním městem (správním střediskem oblasti jejich hospodářsko-vojenského vlivu) byl **Tenochtitlán**, který Španělé vedeni Hernánem Cortésem (přitáhl 1519) srovnali se zemí a na jeho místě postavili **Ciudad de México**
- jádrem Tenochtitlánu bylo ohrazené obřadní centrum, jemuž dominovala 50m vysoká pyramida, na jejímž vrcholu byly – pro mezoamerické prostředí nezvykle – 2 chrámy (1. zasvěcený bohu války a aspektu slunce vítězího nad temnotou **Huitzilopochtlimu**, jemuž byly přinášeny lidské oběti, a 2. zasvěcený bohu vod a deště **Tlalocovi**), při slavnostním otevření této pyramidy bylo kněžími obětováno na 20.000 lidských obětí

na vrcholku pyramidy

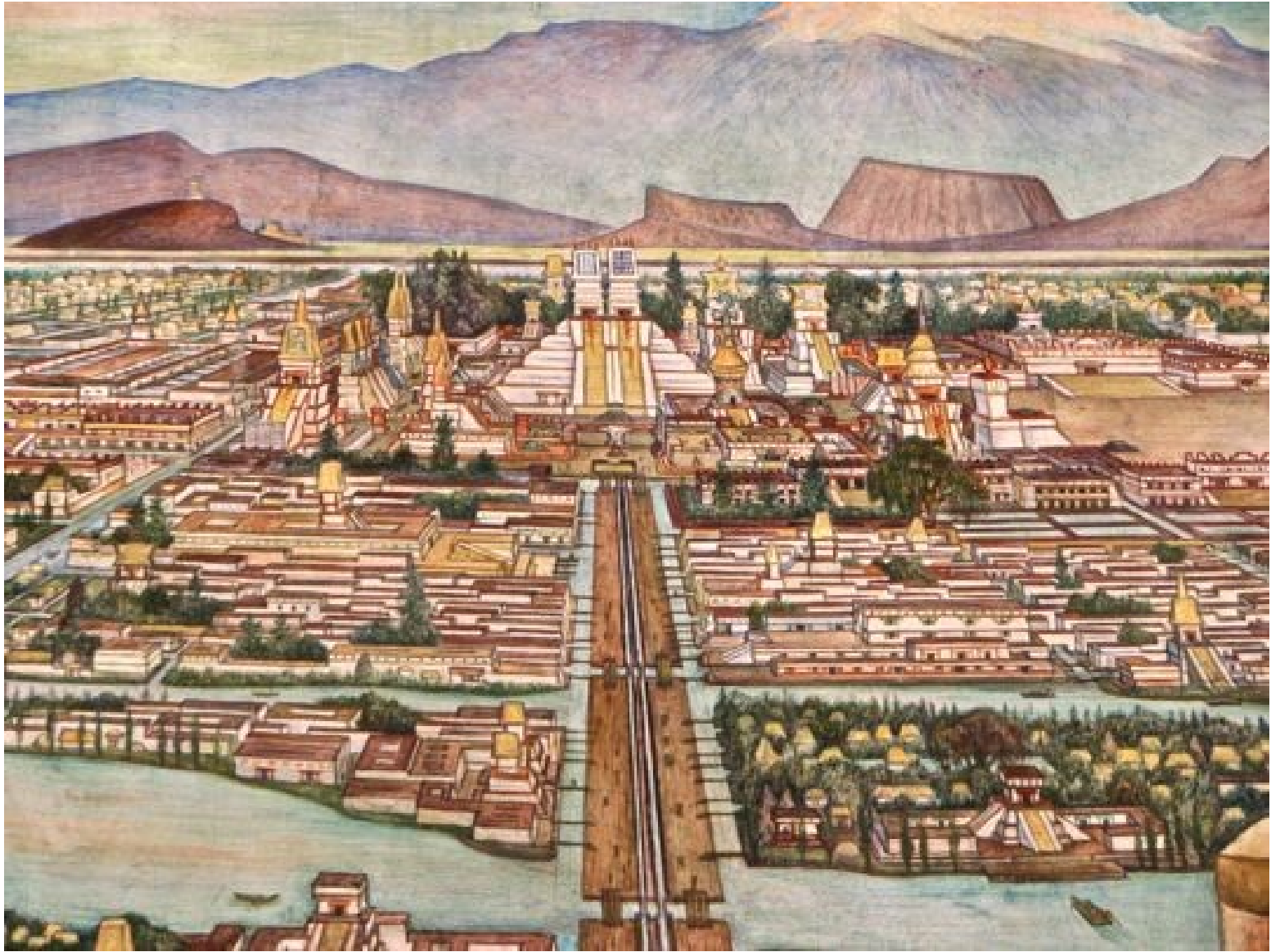
- šlo o válečné zajatce **Huastéky**, kteří se vzepřeli dominanci Aztéků a trojspolku (obětování trvalo 4 dny vždy od úsvitu do soumraku)
- chrám zasvěcený patronu věd a umění **Quetzalcoatlovi** stál samostatně, stejně jako např. chrám boha temnot **Tezcatlipoky**
- mezi pyramidami stály domy kněží (jako v mezopotámských městských státech), vně ústředního chrámového komplexu byly rozloženy paláce příslušníků elit (každý z nich umístěn na vyvýšené kamenné plošině, aby byl chráněn před záplavami), skládaly se z desítek přízemních budov s plochými střechami, obklopených zahradami, s vlastními obřadními plochami
- domy prostých obyvatel byly soustředěny do prstence kolem centrální oblasti a okolo nich se nacházelo zemědělské zázemí
 - film **Apocalypto** zobrazuje Aztéky, nikoli Maye, jak tvrdí tvůrci (jde o počátek conquisty, poté co už Mayové opustili svá kamenná města)



oblast aztéckého vlivu roku 1518



Tenochtitlán



Tenochtitlán



Tenochtitlán – posvátný okrsek



Tenochtitlán – hlavní pyramida se 2 chrámy

Un viaje al mundo azteca

Los vestigios del que fuera el centro político y religioso del imperio azteca lucen un nuevo aspecto.

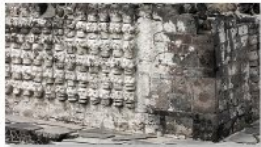
Infografía: REFORMA/Jorge Peralta. Investigación: Noé Sotelo. Fotografías: Fabián García.



Con la intención de ofrecer más seguridad a los visitantes y mantener en buen estado la Zona Arqueológica del Templo Mayor, se sustituyeron mil 217 metros cuadrados de láminas en diferentes áreas, lo que permitirá al público visualizar mejor los atractivos del lugar.



1 Coyolxauhqui
En las escalinatas que llevaban a la parte superior del Templo Mayor se colocó el monolito de la Coyolxauhqui, donde se supone cayó desmembrada esta deidad, luego de que su hermano Huitzilopochtli la decapitara. Esta pieza es una reproducción.



2 Altar a Tzompantli
Pequeña estructura con una escalinata orientada hacia el poniente y adornada con más de 240 cráneos de piedra. Se encuentra al norte del Templo Mayor, tal vez indicando el camino hacia el Mictlán, lugar de los muertos.



3 Chac mool
En el oratorio a Tlaloc existe una pieza conocida como Chac mool, la figura sostiene una vasija, donde Tlaloc, el dios de la lluvia, guardaba el agua. A pesar de los años, la pieza conserva los colores originales con los que fue hecha.



4 Casa de las Águilas
Este lugar era un recinto con varias habitaciones, donde los guerreros de la orden de las águilas llevaban a cabo ceremonias y rituales de tipo religioso, algunos de ellos de auto-sacrificio en estas banquetas adosadas.



5 Templo Rojo Sur y Norte
Son dos pequeñas estructuras que flanquean el Templo Mayor, las cuales fueron decoradas con pinturas de color rojo y están dedicadas a las deidades relacionadas con el canto, la música y las artes.

Ayer majestuoso
El Templo Mayor en su época de apogeo. La gran pirámide guardaba en su interior las 11 etapas constructivas que la formaron.

A la entrada del centro ceremonial se hallan dos serpientes onduladas que vigilaban el acceso al Templo.

En el interior de la vasija que sostiene el Chac mool, se guardaban la sangre y los corazones de los guerreros sacrificados.

Adoratorio dedicado a Tlaloc, Dios de la Lluvia, que daba el agua para beber y para que crecieran las plantas.

Adoratorio dedicado a Huitzilopochtli, Dios de la Guerra y el Sol, que protegía a los mexicas desde que partieron de Aztlan.

Piedra donde sacrificaban a guerreros enemigos capturados en el campo de batalla.

Cada 52 años, los mexicas construían un edificio nuevo sobre el anterior para darle la bienvenida a un nuevo ciclo.

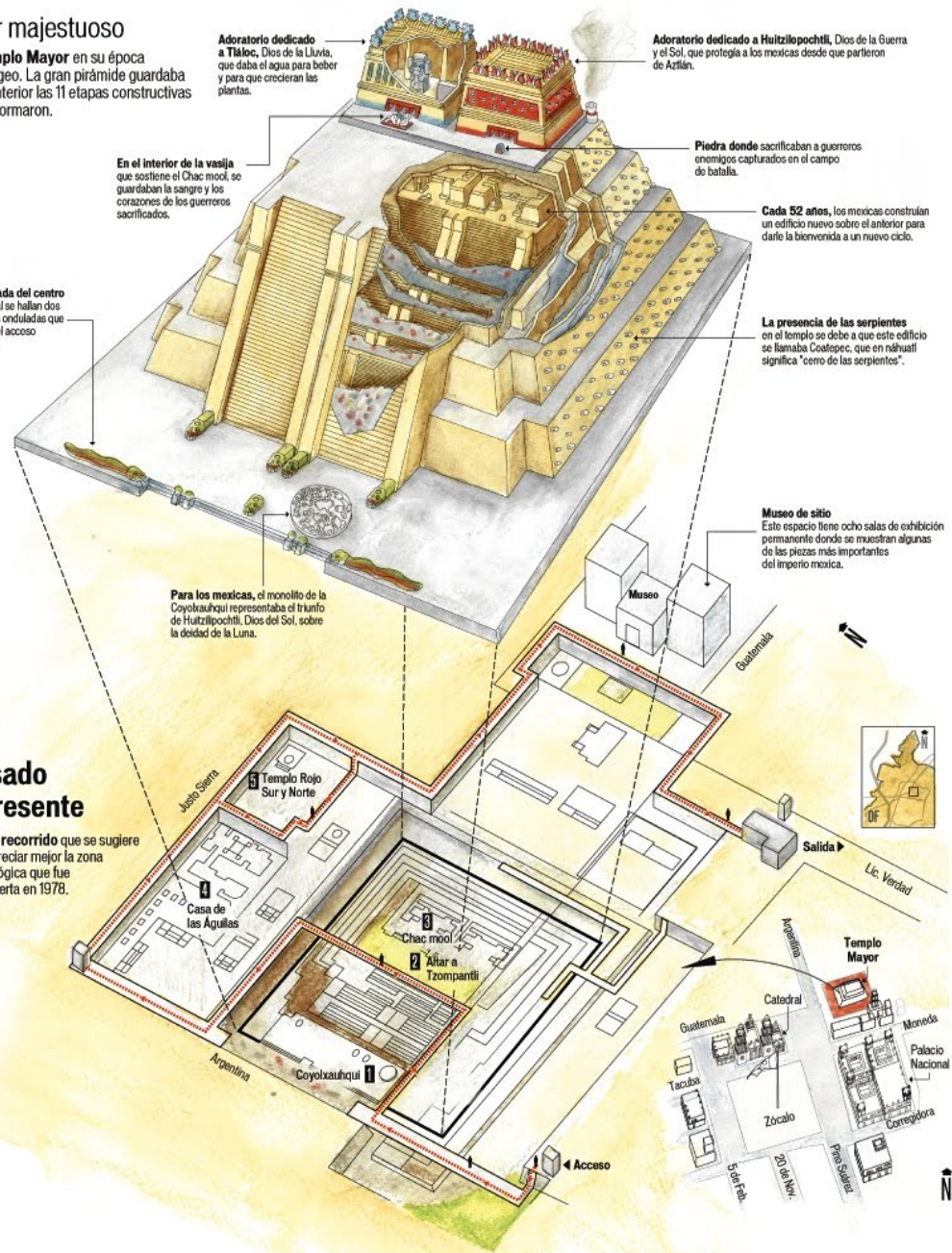
La presencia de las serpientes en el templo se debe a que este edificio se llamaba Coatquec, que en náhuatl significa "centro de las serpientes".

Museo de sitio
Este espacio tiene ocho salas de exhibición permanente donde se muestran algunas de las piezas más importantes del Imperio Mexica.

Para los mexicas, el monolito de la Coyolxauhqui representaba el triunfo de Huitzilopochtli, Dios del Sol, sobre la deidad de la Luna.

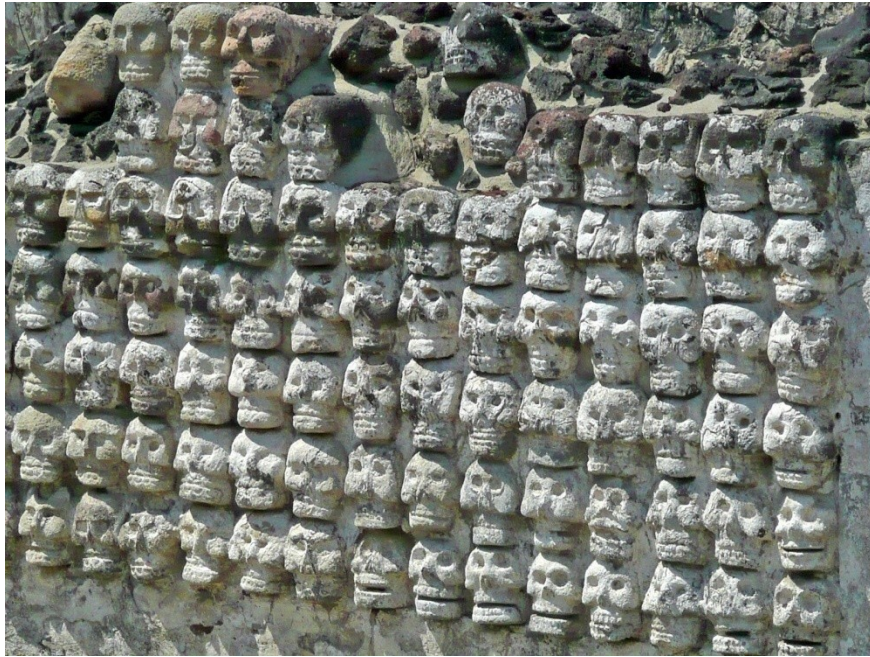
Pasado y presente

Este el recorrido que se sugiere para apreciar mejor la zona arqueológica que fue descubierta en 1978.





další hypotetická podoba hlavní dvojchrámové pyramidy



Aztécký panteon:

- bohové sídlí v 9 podsvětních a 13 nebeských vrstvách, proto bylo 13 božstev nebe (každý pro 1 vrstvu) a 9 božstev podsvětí
- hlavní božstva plodnosti, deště a zemědělství byla uctívána různými kulturami v celé Mezoamerice, vyskytovala se v podobě manželských párů, čímž tvořila soulad vzájemně se doplňujících protikladů (mužský a ženský aspekt)
- každý den složitého maysko-aztéckého kalendáře měl vlastního boha-patrona (jejich jména se nedochovala, ale glyfy ano)
 - podobně se nedochovala jména většiny mayských bohů (až na výjimky), známe jen jejich glyfy, zatímco jména aztéckých bohů známe poměrně dobře, ti hlavní jsou:
- **Ometecuhtli a Omecihuatl** (Pán a Paní podvojnosti) stvořitelská božstva
 - dala život 400 bohům a následně i lidí (aztécká metafora pro velké množství)

- znakem **Ometecuhtliho** byl obětní nůž a blesk (představují nebeské světlo a energii), zatímco **Omecihuatl** doprovázela symbolika země, hada, někdy i sukně z hvězd
- společně vyjadřovali princip plodnosti a růstu, nebyli však (podobně jako v Indii **Brahma**) příliš uctíváni, protože neměli přímý vliv na každodenní životy lidí

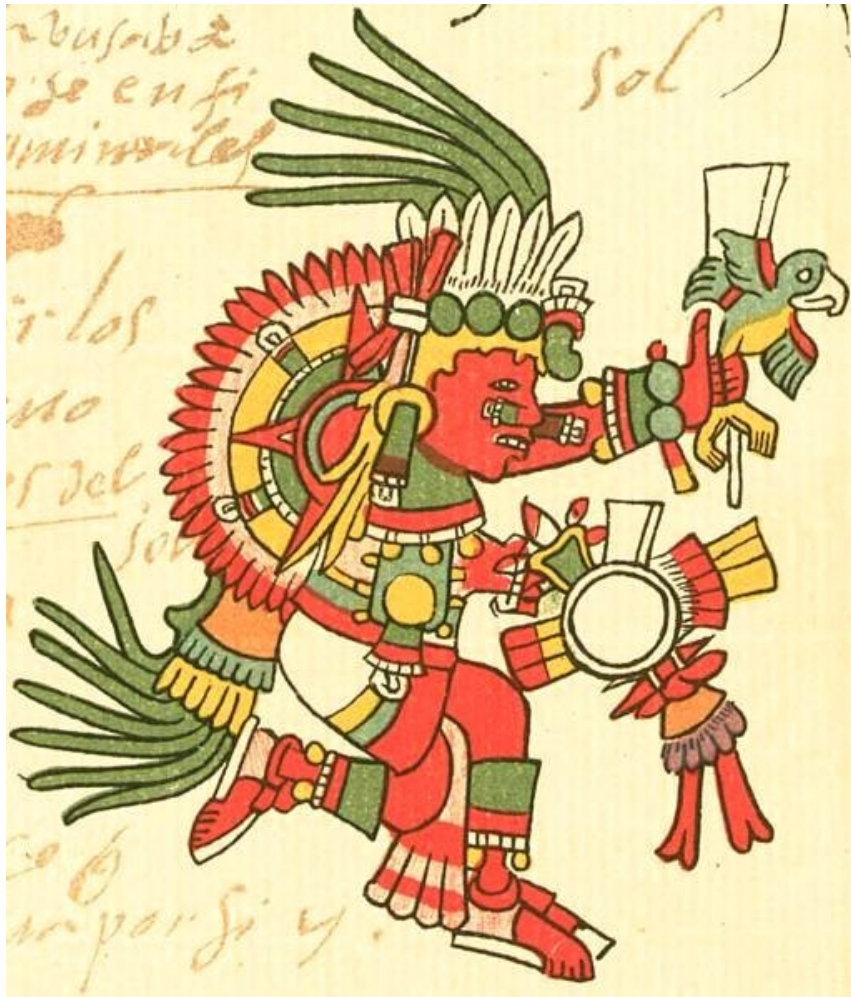


- **Huitzilopochtli** („Kolibřík jihu“) – bůh války (není pravda, že byl přímo a jen bohem slunce)
 - toto božstvo učinilo z války posvátný akt (tj. zajišťování válečných zajatců coby nezbytných obětí, které se v 15. a počátkem 16. stol. rozmohlo – v aztéckém světě bylo všechno ritualizované)
 - kult slunce byl podle všeho v aztéckém prostředí původně dominantní a tak silný, že se rozdělil do několika slunečních aspektů, které byly personifikovány a uctívány jako samostatná božstva
 - něco podobného ostatně známe i z jiných náboženských systémů (např. ze staroegyptské mytologie)
 - nešlo přitom jen o denní a noční aspekt slunce, ale i o jeho jednotlivé fáze při každodenní pouti oblohou (při svítání vítěz nad temnotou, dále dítě, muž, stařec, po západu slunce pán zesnulých)



Huitzilopochtli

- bohem, který personifikoval slunce coby denní zdroj světla a tepla, byl:
- **Tonatiuh** (tj. „Ten který hřeje“)
 - právě on býval nejčastěji zobrazován coby antropomorfizované slunce (se slunečním kotoučem na zádech), coby dopolední stoupající slunce byl označován jako **Krásný Mládenec** (Piltzintecuhtli Xiuhpiltontli), přičemž v tomto aspektu bylo slunce vnímáno nejrozšířeněji, coby odpolední klesající slunce byl označován jako **Sestupující** (Temoctzin) a v této fázi již byl vnímán s určitými démonickými rysy – z mytologického hlediska se jednalo o jaguáří rysy, které naplno náležely až podsvětnímu aspektu slunce
 - jeho symbolickým zvířetem byl **Orel** (když se vrhá střemhlav na svou kořist, klesá k obzoru podobně jako zapadající slunce, a když loví hady, připomíná slunce vítězí nad silami temna)



Tonatiuh

- **Coyolxauhqui** („Má na tváři rolničky“) bohyně Měsíce
 - jeho sestra, kterou hned po svém narození zabil i se 400 hvězdami (400 výraz pro velké množství)
 - ujímá se vlády vždy na noc, ráno je vycházejícím sluncem pokaždé znovu poražena



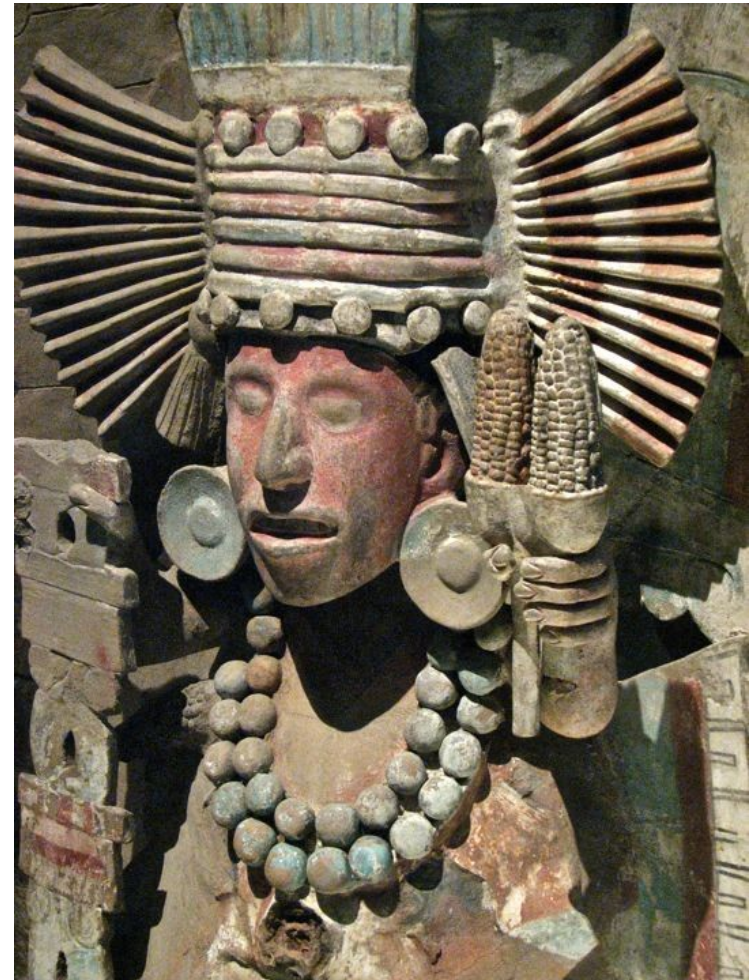
- **Coatlicue** („Hadí sukně“) – bohyně země, matka boha Slunce i bohyně Měsíce
 - byla božstvem smrti, její vyobrazení v sobě soustřeďovalo mnohočetné hrůzy všehomíru, ale i proto se stala symbolem znovuzrození a patronkou jara (viz např. **Kálí** či **Durga** v hinduismu)



- **Tlaloc** („Nápoj země“) bůh deště
 - vládl padajícím vodám, o jeho významu svědčí i to, že v Tenochtitlánu sdílel nejvýznamnější pyramidu s bohem Slunce
 - měl čelenku z volavčího peří, kulaté oči, tesáky, nápadnou vlnovku kolem rtů a posvátnou zakřivenou hůl, kterou metal blesky
 - Aztékové se pokoušeli naklonit si ho lidskými oběťmi a na jeho počest se očišťovali v parní lázni, někdy také obřadně a velmi krutě týrali malé děti, aby svými slzami přivolaly déšť



- **Ehecatl** – bůh větru
- **Chalchiuhtlicue** („Tyrkysová sukně“) jeho manželka, vládla stojatým a tekoucím vodám
- **Huehuetotl** („Staré božstvo“) patron ohně, zpodobňován jako starý muž
- **Centeotl** („Pán kukuřice“) a jeho žena **Xochiquetzal** („Květinový pták“) byli božstvy jara a kukuřice, ztělesněním mládí a růstu, jejich vyobrazení hýří květinami a ozdobami z per, avšak kult kukuřice měl i úzkou vazbu na božstva smrti, neboť úroda roste ze země, kam se mrtví po smrti vrací



Centeotl

- **Xipe Totec** („Náš pán stažený z kůže“) mužské božstvo každoroční jarní obnovy života
 - býval mu každoročně obětován zajatec, jemuž byla zaživa stažena kůže, do níž se jeden z kněží oděl jakožto do symbolu nového jarního hávu přírody



- **Mictlantecuhtli** a **Mictlancihuatl** („Pán a Paní údolí smrti“)
 - děsivý manželský pár vládců podsvětí, Mictlantecuhtliho druhé jméno **Ixmoltic** („Má tvář zbavenou masa“) napovídá o jeho vzhledu [viz obrázky]



- **Tezcatlipoca** („Dýmající zrcadlo“) bůh války
 - další bůh temnoty, jenž získal své jméno podle své hlavní insignie, totiž věšteckého zrcadla ze sopečného skla (obsidiánu), které nosil připevněné na noze
 - byl zrádný, všudypřítomný a vševědoucí, vše slyšící i vidící, stále se proměňoval a byl nositelem mnoha jmen
 - vládl 4 světovým stranám, byl patronem Jaguárů (elitních bojovníků), zatímco Orlové byli zasvěceni Huitzilopochtlimu
 - každoročně mu byl v dramatickém obřadu obětován mladík, jenž přijal jméno **Texipitl** a byl celý rok uctíván jako vtělení boha války – nepředstavoval ho, ale byl jím, proto ho nádherně oblékali, tančili mu, zpívali a přinášeli krásné dívky; v den oběti jej slavnostní průvod přivedl k pyramidě, on vystoupal na její vrchol až k chrámu zasvěcenému Tezcatlipokovi, kde byla provedena oběť: Texipitlovi byl rozříznut hrudník a vytrženo z něj ještě tepající srdce, krví byla nasycena socha boha a bylo slavnostně oznámeno zasvěcení nového Texipitla, který po celý následující rok zažíval stejné pocty jako jeho předchůdce, dokud nebyl i on obětován bohu války...



Tezcatlipoca

- **Quetzalcoatl** („Vzácný had“) bůh věd a umění
 - v mýtech často pojmán jako Tezcatlipokův protivník, jeho kult Aztékové přejali od **Toltéků**
 - jeho podoba – had ozdobený peřím – symbolizoval plynutí času
 - jako mytický hrdina se v doprovodu **Xolotla** (bůh v podobě psa) vydal do podsvětní říše **Mictlanu**, kde získal staré lidské kosti a oživil je vlastní krví
 - podle jednoho mýtu spolu s **Tezcatlipokem** coby Pán dne a Pán noci zřítily nebeskou klenbu a společně ji pak zase pozvedli



- **Tlatlahqui Xiuhtototl** („Božstvo červeného ohně“) zasvěceno sopkám
 - přikládán mu velký duchovní význam, jakož i horám obecně: byly považovány za spojnice mezi podsvětím, pozemským světem a nadsvětím, protože v sobě ukrývaly jeskyně a prameny
- **Yacateuhctli** („Pán s nosem“) patron obchodníků, které ochraňoval při putování a pomáhal jim nalézt správné cesty
- **Ahuiteotl** – patron veselí a nevázanosti, uctívali ho tuláci, prostitutky a zahaleči



- v Tenochtitlánu existoval zvláštní chrám nazvaný **Dům hada**, který byl vyhrazen pro „uvězněná“ **božstva poražených etnik**
- z těchto importovaných božstev byla nejdůležitější:
- **Tlazolteotl** („Jedlice nečistot“) lunární ženské božstvo
 - její uctívání souviselo s kultem plodnosti (bylo převzato od **Huastéků**), očišťovala svět od hmotné i duchovní špíny prostřednictvím lidských pokání (viz arktická **Sedna**)



AZTÉCKÉ MÝTY

Pět Sluncí (Věků):

- svět (Slunce, tj. věk) byl podle aztécké mytologie dosud stvořen již 5x a 4x byl zničen
- během 1. Slunce zvaného **Čtyři Ocelot** [divoká kočkovitá šelma] žili na zemi obři, kteří byli sežráni jaguáry či bohem **Tezcatlipocou** („Dýmající zrcadlo“)
- při 2. Slunci nazvaném **Čtyři Vítr** stvořil bůh **Quetzalcoátl** nové lidi, nakonec je rozmetal větrnou smrští či se proměnili v opice
- 3. Slunce bylo označované jako **Čtyři Déšť** a bůh deště **Tlaloc** zničil svět ohnivým deštěm, přičemž se někteří lidé zachránili proměnou v ptáky
- ve 4. Slunci zvaném **Čtyři Voda** zničila bohyně **Chalchiuhtlicue** („Tyrkysová sukně“) – vládkyně stojatých a tekoucích vod – většinu lidstva potopou, zachránili se ti, kteří se proměnili v ryby

- současný svět, v němž žijeme – tedy 5. Slunce – byl nazván **Čtyři Zemětřesení**, a začal snad roku **3113 př.n.l.** (výpočty nejsou přesné)
- mýty praví, že na jeho počátku byl svět zahalen do temnoty a bohové se rozhodli přivést k životu nové Slunce (nový Věk):

Mýtus o stvoření Slunce, Měsíce a hvězd:

- za dochování tohoto mýtu vděčíme mnichu a kronikáři **Bernardinovi de Sahagún** (autor kroniky *Historia general de las cosas de la Nueva España*)
- na sklonku každého kalendářního cyklu trvajícího 52 let (tzv. svazek let), poté co se vystřídaly všechny možné kombinace slunečního kalendáře **haab** a posvátného kalendáře **tzolkin**, se konal **obřad nového ohně**
 - podobný obřad konali na sklonku každého roku i severoamerické kmeny

- kromě **posvátného kalendáře tzolkin** (s délkou roku 260 dní, odpovídající délce lidského těhotenství) měli ještě **občanský kalendář** zvaný **haab**, který podobně jako náš vycházel z délky slunečního roku (365 dnů, resp. 18 měsíců po 20 dnech a 1 dodatkového měsíce o 5 dnech považovaných za nepříznivé), kromě toho užívají dodnes také **lunární kalendář** (dřív však měli ještě další kalendářní systémy)
- posvátný a solární kalendář se sladily vždy po uplynutí 52 let (dle našeho počítání času) v den, kdy byl konán obřad nového ohně
- mytologie vypráví, že na počátku cyklu byl svět zahalen do temnoty a bohové se rozhodli přivést k životu nové Slunce, proto se sešli v **Teotihuacánu**, kde zapálili oheň (mytologická spojitost s obřadem nového ohně) a zvažovali, kdo by mohl osvětlovat svět Pátého slunce
- tento úkol na sebe vzal bohatý bůh **Tecusistecatl**, jenže se zdráhal vrhnout se do ohně, a tak se hledal další bůh, ale všichni se vymlouvali, protože měli strach z takového úkolu...

- a tak se obrátili na malého, od neštovic podřobaného bůžka jménem **Nanahuatzin**, který dosud nemluvil a jen poslouchal ostatní – a určili, že se obětuje on
- **Nanahuatzin** to vnímal jako projev jejich přízně a souhlasil
- oba stanovení bohové zahájili čtyřdenní pokání a poté se o půlnoci shromáždili i s ostatními kolem ohniště, kde už čtyři dny hořel oheň – postavili se do dvou řad po stranách ohniště, oba zvolení bohové se postavili tváří k ohništi mezi řady stojících bohů, kteří vyzvali nejdřív **Tecusistecatla**, aby se vrhl do ohně
- ten se o to pokusil, ale dostal strach z žáru ohniště a ucouvl, takto se k ohništi přiblížil 4x, ale vždycky se zarazil a couvl
- a tak bohové vyzvali podřobaného **Nanahuatzina**, aby se o oběť pokusil on – malý bůh zavřel oči, vyskočil a skočil přímo do ohně, v němž začal praskat jako předmět, který se pálí
- když **Tecusistecatla** viděl, že se vrhl hned napoprvé do ohně a setrvává v něm, zahanben se také vrhl do plamenů

- v tutéž chvíli ho do ohně následoval i jeden orel a popálil se (od té doby mají orli peří na koncích načernalé), za ním vběhl jaguár a ten se jen ožehl, proto mají skvrnití jaguáři černé skvrny
- bohové klesli na kolena a spatřili **Nanahuatzina**, který se stal **novým Sluncem**, jak rudý vychází na východě – nikdo však na něm nemohl spočinout pohledem, protože je oslepovaly zářící paprsky
- pak nad obzor vyšel **měsíc** – kvůli svému váhání však nebyl **Tecusistecatl** tak jasný jako slunce
- jenže slunce se na obloze nehýbalo, jen se nad východním obzorem kolébalo ze strany na stranu, a tak se i ostatní bohové museli vrhnout do plamenů, aby svou obětí zajistili novému slunci pohyb po obloze – a **Quetzalcóatlův** vítr jim vyrval srdce a oživil jimi nově zrozené hvězdy (mytologický precedens lidských obětí konaných proto, aby se Slunce nezastavilo)

Mýtus o bohu války a vítězího slunce Huitzilopochtlim:

- bohyně země **Coatlicue** zametala jednou chrám, když se jí do záhadří snesl chomáček kolibřího peří a ona v důsledku toho otěhotněla – protože však otěhotněla ve svatyni, chtěly ji za znesvěcení svatyně její děti potrestat
- tu však z jejího lůna vyskočil její syn **Huitzilopochtli** – již dospělý a oblečen ve zbroji – a uťal své sestře, její dceři bohyni Měsíce **Coyolxauhqui** hlavu, načež se její tělo zřítilo z oblohy a roztříštilo se na kusy, a také rozehnal 2x400 nepřátelských bratrů (400 jižních a 400 severních hvězd)
 - mýtus zajišťoval legitimitu bojů, kterou Aztékové jako bojovný národ potřebovali: i **Huitzilopochtli** musel každé ráno s úsvitem vždy znovu svými žhavými šípy vyhnat z oblohy své nepřátele: bohyni **Měsíce** a **božstva hvězd** (proto byly zajatcům obětovaným Huitzilopochtlimu někdy natírány tváře špínou na znamení toho, že se jedná o nízké, noční bytosti)

- násilí, boj a krvavá oběť se tak prostřednictvím mýtu staly legitimními prostředky ve vesmíru, v němž světlo zápasí s tmou, chlad s horkem, sucho s vláhou a hvězdy se sluncem

Mýtus o stvoření lidí:

- po zrození slunce odpočívali bohové ve svých sídlech, stromy kvetly, vody se hemžily rybami, ve vzduchu poletovali ptáci a na zemi žilo velké množství zvíře – ale žádný z tvorů nevěděl, komu za slunce poděkovat, což se bohům nelíbilo
 - „Nu což, stvoříme si člověka. Člověk na nás nezapomene a bude nám vděčný,“ řekli si bohové
- bůh deště **Tlalok** rychle uplácal člověka z hlíny, aby byl první, člověk z hlíny se však nedokázal postavit na nohy a sotva se dopotácel k první louži, voda ho rozpustila a zůstala hromádka bláta
 - „Jen Tlaloka mohlo napadnout uplácat člověka z hlíny,“ řekl bůh jarní obnovy **Xipe Totec**. „Uvidíte, že moji lidé se tak rychle

nerozpustí.“

- vzal obsidiánový nůž, zbavil několik větví kůry a vyřezal dřevěné figuríny – měly ruce i nohy a voda jim neubližovala, a tak je bohové nechali žít
- jenže dřevění lidé se chovali jako dřevění: tváře jim nikdy nerozjasnil úsměv a z očí jim netryskaly slzy, nelítostně tloukli psy a nedávali jim žrát, hrnce a misky nechávali na ohni tak dlouho, až pukly žárem, a sami se mezi sebou bili tak, že jim dřevěné údy jen praskaly
- ani takoví lidé se bohům nelíbili, proto je stihl smutný konec – zvířata, hrnce, hole i kameny jim vyhlásily boj: zapálili velké ohně a zahnali do nich všechny dřevěné lidi, kteří nakonec shořeli jako větve, z nichž byly vyřezané
- pak řekl bůh války **Tezcatlipoca**:
 - „Hlíny a dřeva je na světě dost, proto z nich lidi nestvořím.

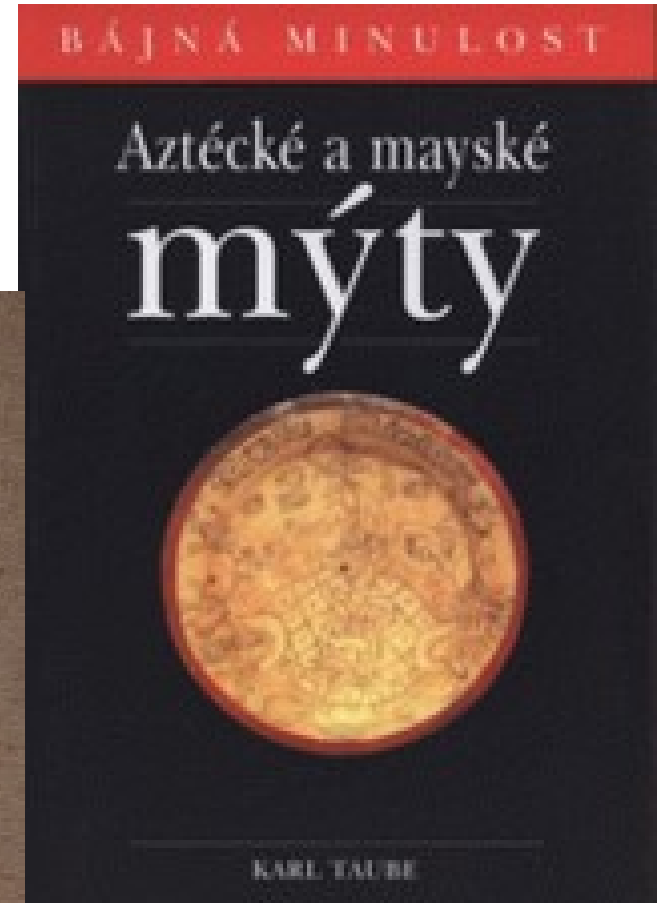
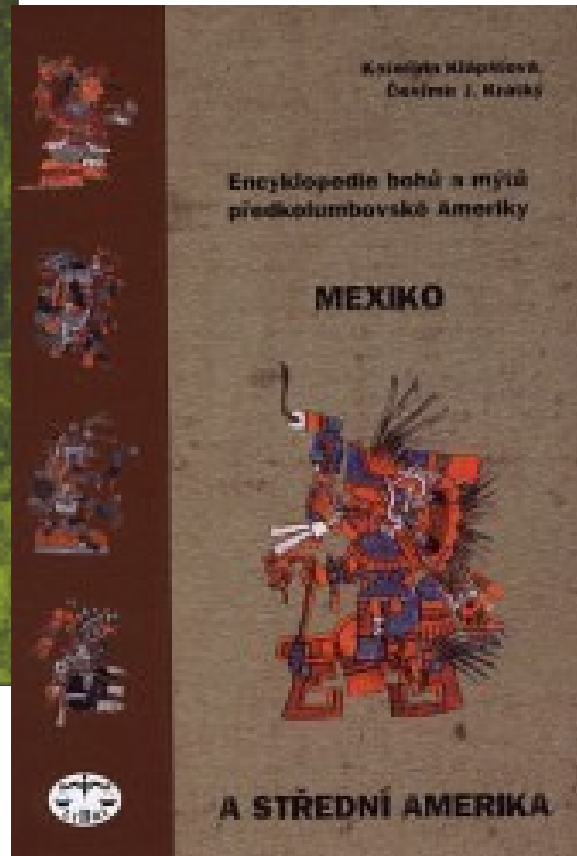
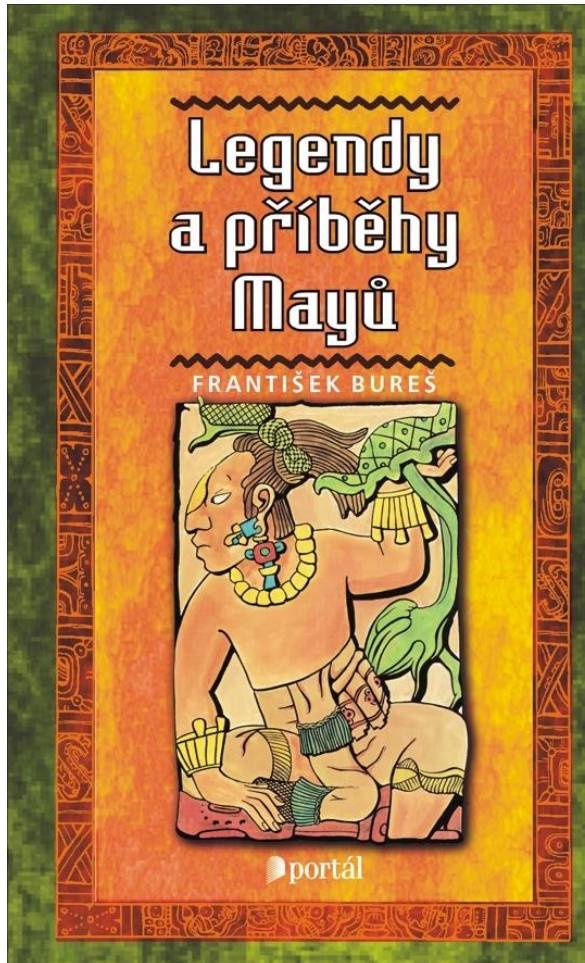
Nejvzácnější je zlato.“

- stvořil lidi ze zlata, oči jim udělal ze smaragdů a jiných drahokamů.
- těch lidí však nebylo moc, ale zářili a byli krásní, a tak jim každý sloužil a bál se jich – a oni si všechno bez rozpaků brali
- **Tezcatlipoca** se radoval, jak jsou jeho lidé vážení a jak je všichni ctí, ale bílý bůh **Quetzalcóatl** mu řekl:
 - „Svět nepotřebuje tvoje nafoukance. Vždyť ani prstem nepohnou a žijí jen z toho, co pro ně udělají ostatní. Opravdoví lidé se musí živit sami a zasloužit si život tím, co vytvoří. A takového člověka teď stvořím já.“
- poslal **Lišku**, **Kojota**, **Papouška** a **Havrana**, aby mu přinesli žlutou a bílou kukuřici, uhnětl kukuřičné těsto a píchl se trnem do malíčku, přidal do těsta několik kapek své krve, pak z těsta uhnětl hlavu a údy, vdechl člověku život – a od té doby žijí na světě lidé jeho krve

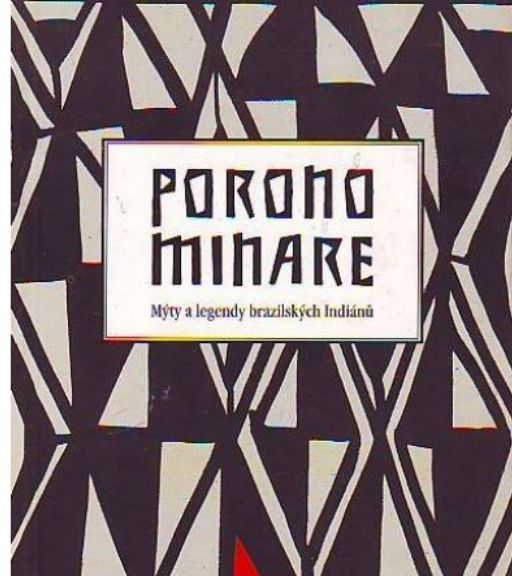
Posmrtné představy Aztéků:

- duše po smrti odcházely do různých míst – podle toho, jak kdo zemřel:
- do **sluneční říše** přicházeli bojovníci padlí v boji, duše lidí zabitých bleskem i těch, kdo zemřeli následkem pohlavních chorob nebo malomocenství anebo zemřeli jako dobrovolná oběť božstvům
- do **ponurých míst** zvaných **Miktlan** se dostaly duše sebevrahů, zavražděných, utopenců a lidí zemřelých na jinou nemoc, než byly výše uvedené
- do obou říší se duše dostávala po dlouhém putování (viz popis cesty dvojčat-hrdinů do podsvětí v *Popol Vuh*)

Další mýty Mezoameriky:



Mýty Jižní Ameriky:



**DUCH
S ROZKVETLÝM
PENISEM**

Mýty amazonských indiánů

